

נתנה עיניה בשאינו ראוי לה

פרשת אישה סוטה משלימה את סדרת האיסורים התומכים בשמירה על הנאמנות בין בני זוג ועל הדבקות שבין איש ואשתו. האיסור הראשון הוא איסור לא תנאף, השני הוא איסור עריות של אשת איש, איסור נוסף הוא האיסור של לא תחמוד אשת רעך. וכאן, בפרשה, נוספת התייחסות מיוחדת לאישה שבגדה בכעלה. לאישה כזו מייחדת התורה תגובה קשה ביותר וטקס משפיל.

עונשה הנוסף החמור של הסוטה הוא שהיא נאסרת על הבעל ואף על הבעל, שאתו בגדה בכעלה (משנה סוטה, ה, א). זהו עונש טראגי השומט ממנה את הקרקע ומחייב אותה להתחלה חדשה לגמרי. שום קשר ממשי שהיה לה, אינו נותר כשהיה. התוספתא (סוטה) נוגעת בהיבט הרעיוני והרוחני של מעשה האישה הסוטה ושל עונשה, ושולחת אותנו לעיין בתמונת המצב הבראשיתית של המשולש התמוה – אדם, חווה והנחש הקדמוני בגן עדן. תוך שהיא מרחיבה מאד את האיסור ורואה בו פנים חדשות:

”והנחש היה ערום וגו' בקש להרוג את אדם ולישא את חוה” (תוספתא סוטה, ד, יז).

נראה כי התוספתא נשענת על התמהון שמעוררים עצם נוכחותו של הנחש בסיפור, והמוזרות שבקיומו של דיון בין הנחש לחוה. דיון שאדם אינו שותף לו. דיון שפותח בתהליך הדרדרות, וכן של ריחוק בין האדם לחוה. בסופו של דבר, אדם מאשים את חוה בחטאו והם מגורשים מבתים ומתחילים את חייהם מחדש. גם הקללה ”ואיבה אשית בינך ובין האישה” מעידים על קירבה יתירה שהיתה נהוגה בין הנחש והאישה קודם לכן. כל אלה מעוררים את חשדם של חז"ל ומעודדים אותם לדרוש את דרשתם.

התוספתא קובעת כי עונשו של הנחש היה שאת שהיה שייך לו ולעולמו הפסיד, וגם מה ששאף שיהיה לו אבד ממנו. ”אני אמרתי תהא מלך על כל בהמה וחייה, עכשיו... ארור הוא מכל הבהמה ומכל חית השדה. אני אמרתי תלך בקומה זקופה כאדם, עכשיו שלא רצית על גחונך תלך. אני אמרתי תאכל מאכל אדם ותשתה משתה אדם, עכשיו ועפר תאכל כל ימי חיך” (שם). והדרשה מסיימת ”נמצאת אומר מה שביקש לא ניתן לו ומה שבידו נוטל ממנו” (שם, יח). בכך מבארת התוספתא את הדין של 'אסורה לבעל ולבעל'. מה שביקשה לא ניתן לה ומה שהיה בידה ניטל ממנה. והרי היא נותרת בחוסר כל. זה עונשו של מי שעניו משוטטות מעבר לגבול היכולת שלו, מעבר למה שנקבע שיינתן לו משמים. של מי שחומד לעצמו ומתאוה למה שניתן לאחרים.

בהמשך מבואר בתוספתא שהרצון לקבל מה שאינו ראוי לאדם הוא שורש כל החטאים כולם. הוא שורש חטאים של קין וקרח ובלעם ודואג ואחיתופל וגחזי אבשלום אדניה עוזיה והמן. למעשה, התוספתא אינה עוצרת באיסור אשת איש ותולה את סרחונם של כל החוטאים לדורותיהם, דורשי הכבוד שאינו מגיע להם כגחזי, המקנאים בקירבת ה' של אחרים כמו קין או בלעם, גם אלה הלוטשים עיניהם לתפקידי שררה שלא נועדו להם כמו אבשלום והמן. כל אלה נכללים תחת אותה מכשלה של האישה הסוטה. וכולם קשורים בחטא הקדמון בעצמו, ששורשו אחד – חוסר הקבלה וההבנה של גבולות האני ומגבלותיו. חוסר הרצון להתרחק ולתת מרחב מחיה לאלו שבנו את עולמם ומימשו את ייעודם (ראה גם בבלי סוטה, ט, א).

מעניין שבניגוד לנחש שבא לפורר את התא המשפחתי האינטימי של אדם וחווה, האישה הסוטה מפרקת את הזוגיות שלה ושל אישה בעצמה. היא איננה הגלגל השלישי, היא באה דווקא מתוך המימוש אל הריק. חטאה הוא בעצם נקודת המבט שממנה עולה שהיא לא רואה בזוגיות שלה חלק מגופה וחלק מן הנתון של קיומה האישי העצמי. היא יוצרת חיץ דמיוני בינה ובין בעלה ומבקשת להפריד ולחתוך במקום של דבקות גדולה. היא מסתכלת על בן הזוג כמשא ונטל ורוצה להשיג לעצמה איש שלהבנתה ייקר אותה יותר, יכבד אותה יותר, או ירגש אותה יותר. ההצצה לתוך עולמות נבדלים והניסיון לקפוץ מעבר לגבול היכולת הנם מנגנון הרס שקיים בתוככי האדם עצמו, של אדם השואף לגעת בעולמות נשגבים ממנו. שאינו מסוגל לבנות את עצמו במרחב שנכון לו.

למרות חומרת הדבר, יש לדברים הללו גם צד שני. המדרש מבאר שמידת הקנאה והניסיון לחקות ולהשיג מה שיש לאחרים אינם רק רעים:

נחמן בשם ר' שמואל הנה טוב מאד זה יצר טוב, והנה טוב מאד זה יצר הרע, וכי יצר הרע טוב מאד הוא אתמהא, אלא שאלולי יצר הרע לא בנה אדם בית ולא נשא אשה ולא הוליד בנים... (בראשית רבה, בראשית, ט)

המדרש הולך בעקבות הפסוק מקהלת: "וַיֵּאָמְרוּ אֲנִי אֶת כָּל עַמֵּל וְאֶת כָּל פְּשֻׁרֵן הַמַּעֲשֵׂה כִּי הִיא קִנְאֵת אִישׁ מֵרֵעֵהוּ גַם זֶה הִבֵּל וְרָעוּת רִיחַ" (קהלת ד, ד). ובדרכו מבהיר כי הקנאה היא לא רק שורש החטא, הרע והכשלון המביא לחסר ואובדן אלא גם יסוד בניינו של העולם. לולא הקנאה לא היו נושאים נשים כלל. לא היו מקימים בתים ולא עמלים. הקנאה היא גם שורש ההישגיות.

השאיפה שאדם צריך לסגל לעצמו אם כן, איננה הקפיאה על השמרים. חלילה לאדם לשקוע בנמנום, בציפיה פסיבית למתת א-ל. ברור לכל שהתקדמותו של העולם תלויה בשאפתנות וברצון לפרוץ את גבולות האפשר. האתגר הוא להתפתח מתוך קריאת המציאות ולבנות מתוך גילוי הטמון בה מבלי להסיג גבולו של אדם אחר.